[1]אם [א]מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשתי מצות לחוט של תכלת ורצועה של תפילין בשלמא רצועה של תפילין כתיב [2]וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש אלא חוט של תכלת מאי היא דתניא [ב]רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל הצבעונין מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לאבן ספיר ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד דכתיב [3]ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וגו' וכתיב [4]כמראה אבן ספיר דמות כסא א"ר אבא קשה גזל הנאכל שאפילו צדיקים גמורים אינן יכולין להחזירו שנאמר [5]בלעדי רק אשר אכלו הנערים אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר בר' שמעון כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה עשה אזניך [ג]כאפרכסת [6]לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו' אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר לפני [7]ואנכי עפר ואפר למשה ואהרן [ד]אמר [8]ונחנו מה לדוד אמר [9]ואנכי תולעת ולא איש אבל עובדי כוכבים אינן כן נתתי גדולה לנמרוד אמר [10]הבה נבנה לנו עיר לפרעה אמר [11]מי ה' לסנחריב אמר [12]מי בכל אלהי הארצות וגו' לנבוכדנצר אמר [13]אעלה על במתי עב לחירם מלך צור אמר [14]מושב אלהים ישבתי בלב ימים אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן כתיב הכא ונחנו מה וכתיב התם [15]תולה ארץ על בלימה אמר רבי [ה]אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה רבי אבהו אמר מי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר [16]ומתחת זרועות עולם אמר רבי יצחק מאי דכתיב [17]האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר צדק תדברון יכול יגים דעתו ת"ל מישרים תשפטו בני אדם אמר רבי זעירא ואיתימא רבה בר ירמיה מכסין בעפר עיר הנדחת ואמאי איסורי הנאה הוא אמר זעירי לא נצרכה אלא לעפר עפרה דכתיב [18]ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה קביצה ושרפה ורבא אמר מצות לאו ליהנות ניתנו יתיב רבינא וקאמר לה להא שמעתא איתיביה רב רחומי לרבינא [ו]שופר של עבודת כוכבים לא יתקע בו מאי לאו אם תקע לא יצא לא אם תקע יצא [ז]לולב של עבודת כוכבים לא יטול מאי לאו אם נטל לא יצא לא אם נטל יצא והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא אמר רב אשי הכי השתא התם

שיעורא

אם מחוט ועד שרוך. שלא רצה ליהנות מן הגזל: **שרוך.** רצועה: **חוט של תכלת.** לציצית: **רצועה של תפילין.** לקשור: **בשלמא רצועה של תפילין.** איכא הנאה דכתיב ח) ויראו ממך: **אלו תפילין שבראש.** אות הן לכל כי שם ה' נקרא עליך: **מאי היא.** מאי הנאה איכא: **מה נשתנה תכלת.** שהוזקקתה תורה לציצית: **שהתכלת דומה לים.** שהחלזון מן הים הוא עולה אחת לשבעים שנה ט) ומראית דמו דומה לים ויש אנו רואין שדומה לרקיע ורקיע לספיר וספיר לכסא הכבוד דכתיב י) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר והוא כעצם השמים אלמא שמים דומין לספיר וספיר הוא כסא כ) הכבוד דכתיב כמראה אבן ספיר דמות כסא וכשהקב"ה מסתכל בכסא הכבוד שלו מזכר במצוה זו שהיא כנגד כל המצות: **הנאכל.** הגוזל ואוכל קשה הוא לעשות תשובה: **כאפרכסת.** טרמויי"א: **לא מרבכם.** לפי שאין אתם מרבין עצמכם אלא ממעטין לפיכך חשק בכם כי אתם המעט ממעיטין עצמכם בענוה: **נמרוד.** מלך בדור הפלגה היה ולכך נקרא שמו ל)נמרוד שהמריד כל העולם במלכותו על הקב"ה: **מושב אלהים ישבתי.** שבנה לו שבעה רקיעים של נחשת ועלה וישב עליהם: **תולה ארץ.** על זכות אותן שנחשבו לבלימה: **שבולם עצמו.** סוגר את פיו ודומה לו בבכורות (דף מ:) פיו בלום ורגליו מבולמות: **ומתחת.** מי שנדרס תחת הכל הוא זרועות עולם: **האמנם אלם.** אומנות יפה היא האילום אבל צדק דהיינו דברי תורה אותו תדברון: **מישרים.** כמישור ארץ חלקה שנוחה לידרס: **בעפר עיר הנדחת.** קס"ד אפר שריפתה: **והא איסורי הנאה נינהו.** דכתיב [דברים יג] לא ידבק וגו' ובעיר הנדחת כתיב: **עפר עפרה.** עפר קרקעה: **ורבא אמר.** אפילו בעפר מ)עפרה נמי מותר שכסוי הדם מצוה ולא הנאה שהמצות שנתנו לישראל לא ליהנות נתנו להם לא לשם הנאה נתנו להם אלא גזירת מלך היא עליהם: **לא אם תקע יצא.** דלאו הנאה היא ולכתחלה מיהא לא יתקע משום דמאיס:

שיעורא

יצא זה שמחוסר תלישה כו'. מכאן נראה לפסול גט שנכתב על הקלף ואח"כ חתכו דהתם נמי דריש וכתב ונתן מי שמחוסר כתיבה ונתינה יצא כו' דטפי נראה חבור גט המחובר לקלף גדול מחבור עפר לעיר הנדחת דחשיב הכא מחוסר תלישה ושם בפ"ב דגיטין (דף כא:) כתוב באורך כל הצורך:

והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא. ה"ל לאתויי מתני' דלולב הגזול (סוכה דף כט:) של אשרה ושל עיר הנדחת פסול אלא ניחא ליה להביא הך ברייתא דקתני בה שופר ולולב וא"ת דבפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח.) אמר נ)רב שופר של עבודת כוכבים לא יתקע בו ואם תקע בו יצא וכן בפ' מצות חליצה (יבמות דף קג:) אמר רבא החולצת בסנדל של עבודת כוכבים חליצתה כשרה ולא אמרינן דמכתת שיעוריה וי"ל דהכא בעבודת כוכבים של ישראל דאין לה ביטול אבל דעובד כוכבים דיש לה ביטול לא מכתת שיעוריה וכי האי גוונא משני פרק לולב הגזול (סוכה דף לא:) אהא דאמר רבא לולב של עבודת כוכבים אם נטל יצא ופריך ממתניתין דלולב של אשרה פסול ומשני באשרה דמשה וא"ת עבודת כוכבים דעובד כוכבים מכי אגבהה הויא דישראל כדאמר בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מב.) גזירה דלמא מגביה לה והדר מבטל לה וי"ל כגון שהגביה השופר והסנדל על מנת שלא לקנותו דהא תנן במנעל שאין שלו חליצתה כשרה ולולב איירי בי"ט שני ובסוכה הוה מצי לשנויי דמתניתין בי"ט ראשון ולא הוה צריך לאוקמה באשרה דמשה אלא משום דקתני אשרה דומיא דעיר הנדחת לאפי' בי"ט השני ור"ת מפרש דכולהו בעבודת כוכבים דעובד כוכבים וכאן קודם ביטול והתם לאחר ביטול ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע ולא יחלוץ דמאיס לענין מצוה לפי שהיה עליה שם עבודת כוכבים אפי' את"ל דשרי לכסות בעפר עבודת כוכבים לכתחלה כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כיסוי לחליצה דלענין כסוי לא חיישינן ממאי דמאיס והא דמשני בסוכה באשרה דמשה ולא משני בדעובד כוכבים וקודם ביטול משום דמכי נקצץ הלולב מן הדקל נתבטל ובפרק מצות חליצה (יבמות קג:) דמפליג בין סנדל של עבודת כוכבים לסנדל של תקרובת עבודת כוכבים דאין לו ביטול ולא מפליג (א) בנטל עבודת כוכבים גופיה בין אחר ביטול לקודם ביטול ויש לומר מילתא אגב אורחיה קא משמע לן דתקרובת עבודת כוכבים אינה בטלה עולמית וההוא דראוהו ב"ד קשה טפי דמפליג התם רבא בין שופר של עבודת כוכבים לשל עיר הנדחת דבשל עבודת כוכבים גופיה היה יכול לחלק לפירוש רבינו תם בין אחר ביטול לקודם ביטול ומיהו על כרחך צריך לאוקמה לאחר ביטול כדברי ר"ת לספרים דגרסי רב יהודה דאי קודם ביטול הא רב יהודה אית ליה התם דבשופר של שלמים לא יצא משום דמצות ליהנות ניתנו אך נראה דרבא גרסינן ולא רב יהודה דהא מפרש התם טעמא דבשופר של עיר הנדחת לא יצא משום דכתותי מכתת שיעוריה ולרב יהודה הוה ליה למימר משום דמצות ליהנות ניתנו:

הדרן עלך כסוי הדם

מסורת הש"ס

א) כריתות ו. [ע.] מנחות לה: סוטה יז. [מגילה כח:], ב) סוטה שם. מנחות מג:, ג) [מגינה ג: פרש"י שעל הרחיים], ד) [נ"ל אמרו], ה) [ילקוט איתא רבי אלעזר], ו) ר"ה כח., ז) סוכה דף לא: ע"ש היטב, ח) [דברים כח], ט) [מנחות מג.], י) [שמות כד], כ) בס"א: וספיר לכסא, ל) [עירובין נג.], מ) בס"א: אפרה, נ) [בגמרא שלפנינו איתא רב יהודה וגירס' ר"ת שם שכתבו תוס' איתא רבא].

* * *

תורה אור השלם

1. אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם: בראשית יד כג
2. וראו כל עמי הארץ כי שם יי נקרא עליך ויראו ממך: דברים כח י
3. ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר: שמות כד י
4. וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה: יחזקאל א כו
5. בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא הם יקחו חלקם: בראשית יד כד
6. לא מרבכם מכל העמים חשק יי בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים: דברים ז ז
7. ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר: בראשית יח כז
8. ובקר וראיתם את כבוד יי בשמעו את תלנתיכם על יי ונחנו מה כי תלינו עלינו: שמות טז ז
9. ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם: תהלים כב ז
10. ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ: בראשית יא ד
11. ויאמר פרעה מי יי אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל לא ידעתי את יי וגם את ישראל לא אשלח: שמות ה ב
12. מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל יי את ירושלם מידי: מלכים ב יח לה
13. אעלה על במתי עב אדמה לעליון: ישעיהו יד יד
14. בן אדם אמר לנגיד צר כה אמר אדני אלהים יען גבה לבך ותאמר אל אני מושב אלהים ישבתי בלב ימים ואתה אדם ולא אל ותתן לבך כלב אלהים: יחזקאל כח ב
15. נטה צפון על תהו תלה ארץ על בלי מה: איוב כו ז
16. מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד: דברים לג כז
17. האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם: תהלים נח ב
18. ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל ליי אלהיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד: דברים יג יז

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ח מהלכות שופר הלכה ג ועיין בהשגות ובמ"מ ובכ"מ סמג עשין מב טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף ג:

מג ב מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א ועיין בהשגות ובמ"מ ובכ"מ סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרמט סעי' ג:

* * *

גליון הש"ס

גמ' מחוט. עיין רש"י בחומש פ' תולדות [illegible] ובכל"ס שם:

* * *

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והתניא וכו' ולא מפליג בסנדל של עבודת כוכבים גופיה:

* * *

לעזי רש"י

טרמוי"א [טרמויא"ה]. אפרכסת.

* * *

שיטה מקובצת

א] ורבא אמר אפי' בעפר שריפתה נמי מותר:

* * *

רבינו גרשום

כאפרכסת זו היא קופה מנוקבת שעל גבי הרחיים שמקבלת כל החטים שמביאין לטחון. וכתיב תולה ארץ על בלימה כלומר דבר שהוא כאין. שבולם עצמו כלומר ששותק. ת"ל מישרים תשפטו בני אדם כלומר לענין תורה שהיא מישרים תשפטו צריכה שלא תגיסו דעתכם עליה. אלא לעפר עפרה כו' קרקע שנשרפה עיר הנדחת עליה יצא זה שמחוסר תלישה כלומר שאינו חשוב עיר הנדחת: רבא אמר מצות לא ליהנות ניתנו. כלומר לא תימא דמעפר עפרה מכסין אלא מעפרה ממש מכסין דמצוה אין חשוב הנאה. יתיב רבינא וקאמר לה להא שמעת'. כלומר הא שמעת' דרבא. לולב ושופר שיעורא בעינן כלומר לולב בעינן ד' טפחים ושופר כדי שיאחזנו ויראה טפח לכאן וטפח לכאן

* * *

מוסף רש"י

אם מחוט ועד שרוך נעל. שהכריז עצמו מן הגזל (סוטה יז.). **לחוט של תכלת.** כנגד מחוט, ולרצועה של תפילין כנגד שרוך דהיינו רצועה (שם). **בשלמא רצועה של תפילין.** קיטול שכר הוא דאיכא הנאה דכתיב וכו' (שם). **אלו תפילין שבראש.** שכתוב בהם רוב השם שי"ן ודל"ת (מנחות לה: ועי"ש ד"ה קשר שהכוונה לתפילין של הקב"ה). **אלא חוט של תכלת מאי היא.** מאי הנאה איכא (סוטה יז.). **מה נשתנה תכלת.** שהוזקקו הכתוב לציצית (שם) שיהיו הקב"ה למצוה זו (מנחות מג:). **שתכלת דומה לים.** שנעשו בו נסים לישראל (שם). **ורקיע לכסא הכבוד.** ומכח התכלת מזכיר כיסא על כסא, ועוד נלה לישראל שיהא דמות כסאו עליהם, שנאמר ותחת רגליו וגו' דהיינו רקיע (שם) כא ללמדנו שכל המקיים מצות ציצית [illegible] דומה לכסא הכבוד [illegible] דומה לדומה, כמו תכלת דומה למראה הים ואנן קחזינן דים דומה [illegible] ורקיע לכסא הכבוד [illegible] כמראה אבן ספיר דמות כסא (סוטה יז.). **שופר של עבודת כוכבים** שנשתמשו בו לע"ז ואסור בהנאה כדתניא במס' ע"ז (נא:) אבד תאבדון את כל המקומות, [illegible] לולב של עבודת כוכבים לא יטול [illegible] (ר"ה כח.). **אם תקע יצא.** [illegible] להעבירה לפניה או [illegible] לא יטול [illegible] **אם נטל יצא.** [illegible] הדרן עלך כסוי הדם